

2Η ΗΜΕΡΙΔΑ «ΒΗΜΑΤΑ ΑΣΘΕΝΩΝ»

«Η ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΗ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΓΙΑΤΡΟΥ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΣΘΕΝΗ»

Δρ Ηρακλής Κατσούλης, MD, PhD, FEBS
Χειρουργός, Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών,
Επιμελητής Α΄ ΕΣΥ,
Νοσοκομείο «Άγιος Σάββας»

- ▣ Υγεία είναι «η κατάσταση της πλήρους σωματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας και όχι μόνο η απουσία ασθένειας ή αναπηρίας».

Καταστατικό του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (1946)

- ▣ Η ανακοίνωση κακών νέων σχετικά με την υγεία είναι άβολη εμπειρία.
- ▣ «Κάθε πληροφορία που δραστικά και αρνητικά αλλάζει τη θεώρηση του ασθενούς για το μέλλον του».

Buckman R. Breaking bad news: why is it still so difficult? *BMJ* 1984; 288: 1597-1599.

- ▣ Η ανακοίνωση των δυσάρεστων νέων αποτελεί σημαντική δεξιότητα στην οποία πρέπει να εκπαιδευτεί ο γιατρός.

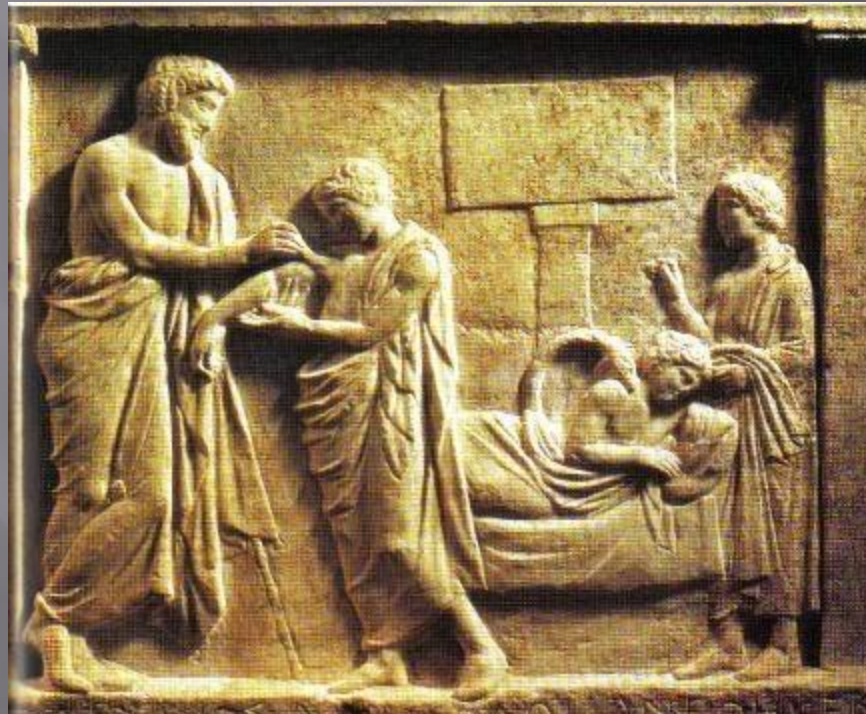
Η επικοινωνία με τους καρκινοπαθείς είναι περίπλοκη

- ▣ Ανταπόκριση στις συναισθηματικές αντιδράσεις του ασθενούς.
- ▣ Διαχείριση του stress που δημιουργούν οι προσδοκίες του ασθενούς για ίαση.
- ▣ Η εμπλοκή άλλων μελών της οικογένειας.
- ▣ Πώς να δοθεί ελπίδα όταν η κατάσταση είναι ζοφερή.
- ▣ Εμπλοκή του ασθενούς στις αποφάσεις.

ASCO: έρευνα αναγνώρισε εμπόδια στην ανακοίνωση δυσάρεστων νέων

- ▣ 55% πώς να είναι ειλικρινείς με τον ασθενή χωρίς να καταστρέφουν την ελπίδα.
- ▣ 25% δεν μπορούν να διαχειριστούν τα συναισθήματα του ασθενούς.
- ▣ 10% δεν μπορούν να βρουν επαρκή χρόνο.

- Από την αρχαιότητα είχε επισημανθεί η σπουδαιότητα της σχέσης ιατρού-ασθενούς.

- ▣ Τι απαιτείται από το γιατρό: η πλήρης αποκάλυψη, η απόκρυψη ή η εξατομικευμένη ενημέρωση;
- ▣ Η υπόσταση του ιατρού αποτελείται από δύο συστατικά: αφενός την επιστημοσύνη που συνδέεται με την επαγγελματική επάρκεια και αφετέρου τις αξίες, τις πεποιθήσεις και τα συναισθήματά του.
- ▣ Για το λόγο αυτό, πριν εξερευνήσει τον κόσμο του ασθενούς του, ο γιατρός πρέπει να έχει εξερευνήσει το δικό του κόσμο, να είναι σε θέση να αναγνωρίσει και να αντιμετωπίσει τις δικές του ανησυχίες.

- ▣ Ο βαθμός ενημέρωσης εξαρτάται από παράγοντες που αφορούν τόσο τον ίδιο τον ασθενή (προσωπικότητα, αντιλήψεις), όσο και το περιβάλλον του (οικογένεια, κοινότητα). Η στάση και η συμμετοχή της οικογένειας του ασθενούς πολύ σημαντικές.
- ▣ Έτσι ο γιατρός θα πρέπει με πειστικό και τεκμηριωμένο λόγο να απαντήσει στα βασικά ερωτήματα του ασθενούς, σχετικά με το τι βρήκε και συγχρόνως να τον ενημερώσει για το βαθμό σοβαρότητας της ασθένειας και να εξηγήσει τη σπουδαιότητα της δικής του συμμετοχής στη θεραπεία που απαιτείται.
- ▣ Σε κάθε περίπτωση ο γιατρός θα πρέπει να παράσχει συμπάθεια, κατανόηση και να εμφυσήσει ελπίδα και κουράγιο.

Συνηθισμένα λάθη κατά την ανακοίνωση της ασθένειας

- ▣ Να είναι πολύ κυνικός.
- ▣ Ανακοίνωση σε χρόνο και μέρος ακατάλληλα για σοβαρή συζήτηση.
- ▣ Να περνά την αίσθηση ότι δεν υπάρχει ελπίδα.
- ▣ Να συζητά μόνο τη διάγνωση και όχι την πρόγνωση.
- ▣ Να προχωρά στη σημαντική συζήτηση απροετοίμαστος.
- ▣ Να δίνει λανθασμένες πληροφορίες.
- ▣ Να φαίνεται ότι βιάζεται.
- ▣ Να μην δείχνει την απαιτούμενη σοβαρότητα και σεβασμό.
- ▣ Να χρησιμοποιεί πολύπλοκους τεχνικούς και ιατρικούς όρους.

SPIKES πρωτόκολλο (έξι βήματα για να ανακοινώσετε δυσάρεστη διάγνωση)

- ▣ S - SETTING UP the Interview
- ▣ P - Assessing the Patient's PERCEPTION
- ▣ I - Obtaining the Patient's INVITATION
- ▣ K - Giving KNOWLEDGE and Information to the Patient
- ▣ E - Addressing the Patient's EMOTIONS with Empathic Responses
- ▣ S - STRATEGY and SUMMARY

Walter FB et al. SPIKES—A Six-Step Protocol for Delivering Bad News: Application to the Patient with Cancer. *The Oncologist* 2000;5:302-311.

S - SETTING UP the Interview

- ▣ Διακριτικότητα, κατάλληλο μέρος.
- ▣ Συμμετοχή οικείου προσώπου.
- ▣ Κάθισμα.
- ▣ Χωρίς πίεση χρόνου και διακοπές.

P - Assessing the Patient's PERCEPTION

- ▣ Η αντίληψη και η κατανόηση του ασθενούς.
- ▣ Πριν ξεκινήσει η ενημέρωση ρωτάμε τι αντιλαμβάνεται για την κατάστασή του;
- ▣ Τι πληροφορίες έχει ήδη και έως ποιο βαθμό επιθυμεί να γνωρίζει λεπτομέρειες;
- ▣ Είναι σε κατάσταση άρνησης;
- ▣ Έχει ρεαλιστικές προσδοκίες ;

I - Obtaining the Patient's INVITATION

- ▣ Ενώ η πλειοψηφία των ασθενών εκφράζει επιθυμία για πλήρη ενημέρωση για τη διάγνωση, την πρόγνωση και λεπτομέρειες της ασθένειας, υπάρχουν και ασθενείς που δεν επιθυμούν κάτι τέτοιο.

K - Giving KNOWLEDGE and Information to the Patient

- ▣ Προειδοποίηση ότι ακολουθούν δυσάρεστα νέα μπορεί να διευκολύνει τη διαδικασία ενημέρωσης.
- ▣ Επίπεδο κατανόησης και λεξιλόγιο κατάλληλο για τον συγκεκριμένο ασθενή.
- ▣ Χρήση μη τεχνικών όρων (π.χ. διασπορά αντί μετάσταση , δείγμα ιστού αντί βιοψία).
- ▣ Αποφυγή κυνικών και οξέων δηλώσεων που μπορεί να κλονίσουν την εμπιστοσύνη του ασθενούς.
- ▣ Η πληροφόρηση σε μικρές δόσεις και περιοδικός έλεγχος εάν γίνεται κατανοητή από τον ασθενή.
- ▣ Ακόμη και επί φτωχής πρόγνωσης υπάρχουν σημαντικοί θεραπευτικοί στόχοι όπως ο έλεγχος του πόνου και η ανακούφιση των συμπτωμάτων.

E - Addressing the Patient's EMOTIONS with Empathic Responses

- ▣ Παρατηρήστε τις συναισθηματικές εκφράσεις/αντιδράσεις του ασθενούς.
- ▣ Ρωτήστε τι αισθάνεται.
- ▣ Ακούστε προσεκτικά, δώστε του χρόνο να εκφραστεί, δείξτε ενσυναίσθηση.

υπερβολή

έλλειψη

S - STRATEGY and SUMMARY

- ▣ Με την ενημέρωση και τον καθορισμό θεραπευτικού πλάνου για το μέλλον, ελαττώνεται το άγχος και η αβεβαιότητα του ασθενούς.
- ▣ Οι επιθυμίες του ασθενούς έχουν μεγάλη σημασία και αντιμετωπίζονται με τη δέουσα προσοχή. Αναλαμβάνει μέρος της ευθύνης των αποφάσεων και ο ίδιος ο ασθενής υπό την προϋπόθεση ότι έχει κατανοήσει πλήρως την ενημέρωση του γιατρού.

Σχετικά με την πρόγνωση

- ▣ Οι γιατροί συχνά αισθάνονται άβολα όταν πρέπει να δώσουν δυσμενείς πληροφορίες σχετικά με την πρόγνωση.
- ▣ Εξηγώ ότι η πρόγνωση εξαρτάται από το στάδιο της νόσου αλλά μπορεί να διαφέρει σημαντικά ανάλογα με το είδος και τη βιολογική συμπεριφορά του καρκίνου, την ανταπόκριση στη θεραπεία, παράγοντες που σαφώς είναι διαφορετικοί από άτομο σε άτομο.
- ▣ Προσδόκιμο ζωής: αναφέρεται σε ένα «μέσο όρο» και καλό είναι να μη προσδιορίζεται κατά τη διάγνωση του καρκίνου.

Ο ρόλος του διαδικτύου

- ▣ Πολλοί γιατροί θεωρούν την ενημέρωση από το διαδίκτυο προβληματική καθώς παρέχει παραπληροφόρηση που τείνει να οδηγήσει σε επιβλαβή αυτοδιάγνωση (Ahmad 2006). Μελέτες όμως έχουν δείξει ότι οι ασθενείς που χρησιμοποιούν το διαδίκτυο, ακολουθούν καλύτερα τις ιατρικές οδηγίες και απευθύνουν συγκεκριμένες ερωτήσεις καθώς είναι καλύτερα ενημερωμένοι (Garcia 2011).

Ποιότητα Ενημέρωσης στο Διαδίκτυο

- ▣ Πηγή (συγγραφείς, οργανισμός, ίδρυμα, επιστημονική εταιρεία κλπ).
- ▣ Πότε ήταν η τελευταία ενημέρωση της ιστοσελίδας;
- ▣ Υπάρχει τυχόν σύγκρουση συμφερόντων;
- ▣ Σκεπτικισμός για την προβολή ιατρικών συσκευών (“πολύ καλό για να είναι αληθινό”)
- ▣ Υπάρχει εκδοτική ομάδα (editorial board) αποτελούμενη από ανεξάρτητους ειδικούς;
- ▣ Πόσο αξιόπιστη είναι η ποιότητα των μελετών στις οποίες στηρίζεται η πληροφόρηση (evidence).

Practical Plans for

Difficult Conversations in Medicine

STRATEGIES THAT WORK
IN BREAKING BAD NEWS

Robert Buckman, M.D., Ph.D.

Certificate of Attendance

This certificate confirms that

Mr Iraklis Katsoulis

attended the course

'Communication Skills Training'
held on the

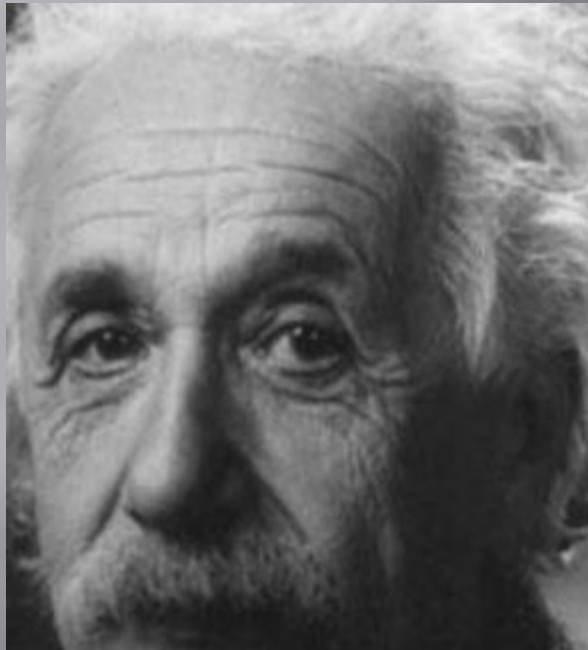
16th – 18th May 2005

*This course has been approved by the Royal College of
Radiologists for 18 CPD Category 1 credits*

Facilitator Signatures

.....
Dr L Gaminara

.....
Dr R Ashford

Empathy is patiently and sincerely seeing the world through the other person's eyes. It is not learned in school; it is cultivated over a lifetime.

— *Albert Einstein* —